

MATERIÁLY - NÁZORY - INFORMACE

Pocta akademiku Lichačovi

Dne 18. prosince 1991 byl doktorem honoris causa Karlovy univerzity jmenován akademik Dmitrij Sergejevič Lichačov, nejvýznamnější současný znalec ruské středověké kultury a statečný člověk, kterého nezlomila ani opakovaná perzekuce. Tak ho rektor Karlovy univerzity Radim Palouš představil akademické obci. V úvodu své přednášky akademik Lichačov vzpomněl, jak jím a jeho přáteli otrásla okupace Československa, ke které došlo bezprostředně po jeho návratu ze slavistického kongresu v Praze v srpnu 1968. Řekl o tom:

"Vjezdem tanků započala nová éra v boji za svobodu, za opravdovou svobodu u vás i u nás. První demonstrace v naší zemi, požadující svobodu, byla uspořádána na Rudém náměstí právě v souvislosti s událostmi v Praze. Počet demonstrujících byl nevelký, ale nebylo to proto, že by se ostatní báli, ale spíš proto, že neznali způsob jak aktivizovat a oslovovat lidi. Rozhodně tu omezujícím činitelem nebyl strach. Naopak! Invaze vojsk vyzbrojených tanky byla něčím tak strašným, že veškerý strach zmizel. Lidé v dopravních prostředcích, na ulici, ve frontách tak typických pro nás veřejně dávali najevo své rozhořčení. Z otevřených oken v Komarové, kde jsem byl, naplno zněly relace všech světových stanic. V tomto rekreačním středisku spisovatelů se lidé poprvé otevřeně a hlasitě začali rozhořčovat nad tím, co se stalo. Všichni jsme se bezmocně styděli. Pocit viny nás neopouštěl, přestože jsme nijak nenapomáhali tyranům a sami byli obětmi tyranie. Styděli jsme se, že doupě tyranů bylo u nás, v našem státě a v naší zemi."

Proto se D. S. Lichačov rozhodl, že do poniženého Československa nevstoupí, dokud je neopustí poslední tank a poslední voják okupantské armády. A vskutku, až události roku 1989 vytvořily podmínky k tomu, aby mohl do Československa znovu přijít jako svobodný člověk do svobodné země.

Neopakovatelná atmosféra a historické souvislosti jeho návštěv přivedly akademika Lichačova k úvaze o důstojnosti národa, kterou se rozhodl proslavit na půdě staroslavného Karolina:

"Pro zemi, stát a národ platí tatáž hodnotící kritéria jako pro každého jedince. O tom jsem přesvědčen.

Podle čeho hodnotím člověka? - Podle rozumu, jednání, mravnosti, vztahu k okolí, způsobu chování, vztahu k rodičům a dětem, zodpovědnosti k budoucím pokolením a podobně. A jak se navzájem mezi sebou hodnotí státy a silné národy? - Podle

rozsahu teritoria! Podle vojenského potenciálu, podle síly armády a množství tanků! Poměrují se strachem, který dovedou vyvolat! Autorita státu se doposud buduje na archaických představách o "autoritě", kterou dovede vzbudit člověk. Je to představa hodná jeskynního člověka, který podle těchto zásad volil vůdce smečky nebo vůdce kmene. (Není náhodou, že nová aktualizace slova vůdce se objevila u národů XX. století: vůdcem byl Stalin, vůdcem byl Hitler...). Avšak autorita zemi se nesmí měřit počtem tanků, ale počtem univerzit, nemocnic, dobrých škol, kvalitou vědy, hudby, pracovitostí a chováním lidí.

Je tu ještě jedna okolnost, kterou musíme zdůrazňovat právě dnes: vztah k jiným národům. V lidech si vážíme jejich družnosti, schopnosti vzájemného porozumění a vcítění se do toho druhého. Ale nové vznikající země, které právě získaly nezávislost, preferují ve většině případů jen jednu, a to svou vlastní národnost. Ve starém, ještě carském Rusku - ať už je náš vztah k němu jakýkoli - bylo více než tři sta národů, národností a etnických skupin. Rusko je prakticky všechny zachovalo. Rusko se provinilo na židech. Ti z nich, kteří neměli určitá povolání nebo vzdělání, museli se zdržovat za linií osídlení. Na vysoké školy se židé přijímali podle určených kvót. Ruští rolníci a inteligence na severu země však antisemitismus neznali. Omluvou je Rusko povinno také Polákům, kteří měli právo na samostatný stát. Postavení Tatarů, Finů ani kavkazských národů se ničím neodlišovalo od postavení Rusů. Tatarské a kavkazské šlechtě, jejich knížatům, se dostávalo stejného uznání jako pobaltským baronům a hrabatům. Nejbohatší z celého Ruska byla knížata Jusupovové a emir bucharský. Co já si pamatuji, měli v Petrohradě Finové, Izorci, Vepsové i Ingorové stejné postavení jako ruští rolníci.

Neštěstí malých národů spočívá dnes v tom, že státy, které se osamostatňují, stávají se okamžitě utlačovateli vlastních národních menšin. Nationalismus je pohromou dnešní doby. Co je jeho příčinou? Především to, že národy toho o sobě málo vědí. Neznají kulturu svých sousedů. Mají jen matné představy o jejich historii. V historické vědě je přitom plno mýtů, klamných dojmů a falzifikací. A přitom se ještě příliš často podržujeme kulturní politice. Zvyk politizovat své znalosti, který se rozmohl za léta sovětské vlády (existoval ovšem už i dříve), se projevuje dodnes. Také se nám spíše vryje do paměti to, co je špatné, než to dobré. Lidstvo má sklon spíše ke zlé než k dobré paměti. Pro dobrou paměť nemáme v ruštině ani výraz odpovídající slovu "zloпамятный".

Proto po všechna poslední léta, kdy mám k tomu možnost, bojuji za povznesení kultury. Bez kultury není možný rozvoj ekonomiky, mravnosti, ani vědomí státnosti. Na to je zapotřebí vysokých i středních škol, úcty k humanitním vědám a k umění, úcty ke knižním, muzejním i archivním fondům. Knihy, obrazy a archivy mluví i tehdy, když lidé mlčí. Jsou to prostředníci mezi generacemi a mezi národy. Jedním z nejvyšších důkazů hodnot národa je vztah ke kulturnímu dědictví.

Dovolte mi nyní, abych se vrátil k tomu, čím jsem začal - k Praze. Nebyl jsem tu 23 let a Praha na mne zapůsobila ve-

lice dobrým dojmem. Zvláště tou citlivou restaurací památek. Podařilo se zde zachovat duch města. Nejsou tu nové stavby, které by pokrývaly tvář Zlaté Prahy."

Akademik Lichačov dále poznamenal, že silným dojmem zapůsobila historická tvář Prahy i na anglického korunního prince Charlese. V závěru své přednášky pak připoměl ještě jednu významnou kulturní dimenzi Prahy, která zejména nás slavisty stává před velkým a dosud zanedbávaným úkolem: zmapování a zhodnocení úlohy, kterou v rozvoji české i světové kultury a vědy sehráli představitelé porevoluční emigrace:

"Ve 20. letech byla Praha důležitým ruským kulturním střediskem. Nemohu toho nevzpomenout právě teď, kdy stojím na půdě Univerzity Karlovy. Tady našli útočiště takoví ruští učenci jako Kondakov, Kieseweter, Savický, Lapšin, Iljin, Losckij, Andrejev, Bogatyrjov, Jakobson, Ljackij, Novgorodcev, Francev, Florovskij a mnozí jiní. Organizovali tu své společnosti a instituce. Praha zasluhuje naši hlubokou, opravdu hlubokou vděčnost."

Je pro mne poctou stát se čestným doktorem Univerzity Karlovy. A rád připomínám, že přede mnou se této cti dostalo mému učiteli akademiku Žirmunskému a mému staršímu příteli Romanu Jakobsonovi."

Jana Jelínková

X. Olomoucké dny rusistů

Na konci srpna uspořádala katedra rusistiky FF UP Olomouc tradiční konferenci pro středoškolské profesory ruského jazyka za účasti hostů ze Sovětského svazu, Bulharska a Jugoslávie. I když Česká asociace ruštinářů přispěla ze svých skromných fondů nemalým dílem, většinu nákladů si museli účastníci hradit sami. Přesto se sjelo na sedmdesát pedagogů středních a vysokých škol z Čech i ze Slovenska.

Téma literárněvědné části konference - Новое в русской литературе - dalo prostor pro nejrůznější pohledy na ruskou literaturu. Již úvodní tři příspěvky v širokém záběru postihly filozofické kořeny ruské prózy a její metamorfózy ve XX. století a ukázaly přirozené myšlenkové propojení západní a východní kultury (prof. Mikulášek, MU Brno), analyzovaly umělecký svět poezie Osipa Mandělštama a podaly výklad svěbytného filozofického rukopisu básníkovy poetického systému - symboly chrámu, oči syna, kříže, antiteze člověka a zvířete, principu oduševnělého a nelidského (prof. Lejděрман, Jekatěrínburg), či nastinily obraz části ruské literatury XX. století jako literatury "soprotivlenija" proti antihumánním pořádkům stalinského systému, což bylo mj. prokázáno porovnáním v mnoha směrech jinak neporovnatelného, Vysockého a Majakovského (prof. Václavík, UP Olomouc).